

*KONSPIRACJA ANTYKOMUNISTYCZNA W WIELKOPOLSCIE
POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ W LATACH 1945-1956,*
PRACA ZBIOROWA POD REDAKCJĄ NAUKOWĄ
GRAŻYNY SCHLENDER, KALISZ 2024, SS. 474, IL.

Omawiana publikacja jest kolejną znakomitą propozycją wydawnictwa Archiwum Państwowego w Kaliszu, stanowiącą cenny wkład w badania nad problematyką żołnierzy wyklętych działających w konspiracji na terenie Wielkopolski.

Publikacja poświęcona została żołnierzom niezłomnym Wielkopolski ze szczególnym uwzględnieniem ziemi kaliskiej, obejmującej tereny byłego województwa kaliskiego z lat 1975-1998 oraz powiatu tureckiego z uwagi na wspólne losy i działania Armii Krajowej w czasie okupacji.

Publikację otwiera wstęp autorstwa dyrektora Archiwum Państwowego w Kaliszu dr Grażyny Schlender, która w sposób drobiazgowy omówiła problematykę badań nad dziejami żołnierzy wyklętych w okresie PRL, dokładniej potraktowała okres po 1989 r. przeprowadzając rzetelne omówienie literatury dotyczącej tego problemu. W ostatniej części wstępu syntetycznie przedstawiła zawartość merytoryczną poszczególnych artykułów.

Książka składa się z 9 artykułów, z których 5 poświęconych jest Wielkopolskiej Samodzielnej Grupie Ochotniczej „Warta”. Artykuły te mawiają tę problematykę z uwzględnieniem poszczególnych inspektoratów i obwodów.

Publikację otwiera artykuł G. Schlender *Inspektorat Kaliski kryptonim „Nowy Tomysł” Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta”*. Autorka pokrótce omówiła historię ruchu oporu w Kaliszu w czasie okupacji niemieckiej. Okres ten szczególnie ważny dla polskiego ruchu oporu bowiem zaznaczył się wyjątkową aktywnością Niemców w eliminowaniu polskiego ruchu oporu. Kalisz stracił całą kadrę wojskową, wywodzącą się z AK. Inspektorat kaliski formalnie założony został w czerwcu 1945 r. W jego skład formalnie wchodziły powiaty kaliski i turecki. Zasadnicza część artykułu poświęcona został strukturom WSGO „Warta”, ponieważ na terenie inspektoratu nie działały żadne oddziały leśne.

Artykuł drugi autorstwa Macieja Grzesińskiego *Inspektorat Ostrowski Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta” kryptonim „Szamotuły”* charakteryzuje powojenną historię Ostrowa Wielkopolskiego poczynając od wyzwolenia miasta w 1945 r. Następnie autor przedstawił proces powstawania struktur WSGO „Warta” podkreślając szczególną rolę przedstawicieli Ostrowa Wielkopolskiego w tym procesie.

Tomasz Cieślak w artykule *Zbrojne podziemie niepodległościowe i konspiracja antykomunistyczna na terenie powiatu jarocińskiego w latach 1945/1946* wskazał, że choć w powiecie jarocińskim nie miał stałej bazy żaden oddział partyzancki, to na terenie były bardzo aktywne duże oddziały Jana Kempańskiego, Zygmunta Borostowskiego, Gedymina Rogińskiego, Leona Wesołowskiego.

Artykuł następny autorstwa Daniela Szczepaniaka pt. *Zarys dziejów konspiracji antykomunistycznej w powiecie krotoszyńskim w latach 1945-1953* w sposób pełny ujmując opór społeczeństwa wobec nowej władzy. Autor omówił historię Obwody Krotoszyńskiego, od chwili kiedy został on utworzony z inicjatywy kpt. Tadeusza Tyrakowskiego. Na terenie powiatu działało wiele grup poakowskich, które później zostały przekształcone w oddziały WSGO „Warta”.

Dariusz Żurek w artykule *Działalność podziemia antykomunistycznego w powiecie kępińskim po II wojnie światowej* nakreślił specyfikę regionu kępińskiego, gdzie Niemcy prowadzili szeroką akcję kolonizacyjną i także zmusili 30% Polaków do podpisania volkslisty. Obwód WSGO został utworzony już w maju 1946 r. i organizacyjnie należał do inspektoratu ostrowskiego. W skład obwodu wchodziły także powiaty: namysłowski, ostrzeszowski, sycowski i oleśnicki. Komendantem obwody został Edward Mazur, na terenie działał oddział leśny Olszówki, który wszedł w skład WSGO „Warta”.

Publikacja zawiera również cztery artykuły w ujęciu tematycznym. Pierwszy z nich, autorstwa Karoliny Bittner *Niepodległościowe organizacje młodzieżowe w powiatach kaliskim i ostrowskim. Próba charakterystyki*. Na wstępie autorka omówiła ogólnopolskie opracowania zwracając uwagę na brak informacji na temat Wielkopolski, Skupiła się na organizacjach działających zarówno w miastach jak i na wsi. Podkreśliła, że choć młodzież miała broń, rzadko jej używała.

Rafał Kosiński w artykule *Aparat bezpieczeństwa i jego rola w likwidacji podziemia zbrojnego w Wielkopolsce południowo-wschodniej* omówił powstawanie aparatu bezpieczeństwa i działalność osób, które go tworzyły i w nim działały. Autor omówił też procedury gromadzenia danych o oddziałach niepodległościowych jako metodę walki z podziemiem, a zwłaszcza rolę agentów UB, którzy przyczynili się do rozbicia oddziałów partyzanckich.

Paweł Wąs w artykule *Procesy żołnierzy podziemia niepodległościowego przed sądami doraźnymi Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Wielkopolsce południowo-wschodniej (kwiecień-czerwiec 1946. Zarys problematyki* omawia sądownictwo KBW. Sądy te przeprowadzały procesy w trybie przyspieszonym i wydawały surowe wyroki. Rozpatrywały sprawy dotyczące bezpieczeństwa powszechnego, zabójstw i kradzieży rozbójniczych, Ich wyroki były ostateczne, ułaskawić mógł jedynie prezydent Krajowej Rady Narodowej.

Łukasz Przybyłka w artykule *Źródła do dziejów zbrojnego podziemia antykomunistycznego w Wielkopolsce południowo-wschodniej w zasobie Oddziałowego Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu* omówił materiały wytworzone w latach 1944-1956. Ponieważ wprowadzanie systemu komunistycznego natrafiały na poważne problemy, nowe władze inicjowały gry operacyjne, których celem było rozpoznanie osób uznanych za groźne dla nowego systemu.

Treść publikacji wzbogacają interesujące ilustracje prezentujące oficerów podziemia niepodległościowego, skany dokumentów, kart meldunkowych, zdjęcia, szkice, schematy. Książkę zaopatrzono w fachowy aparat pomocniczy w postaci: wykazu skrótów, indeksu osobowego i indeksu geograficznego. W publikacji zamieszczono niezwykle imponującą bibliografię wprowadzając wewnętrzny podział na: akty prawne, archiwalia archiwalne, fotografie, dokumenty, wspomnienia i relacje, netografię, opracowania niepublikowane, wydawnictwa ciągłe, wydawnictwa zwarte. Uzupełnieniem jest stresz-

czenie w języku angielskim. Publikację kończą krótkie noty o autorach poszczególnych artykułów, uwzględniające osiągnięcia naukowe i działalność popularyzatorską.

Należy podkreślić, iż każdy z wymienionych artykułów jest oparty o głęboką analizę i interpretację źródeł archiwalnych wspomaganą literaturą fachową. Niezwykle wartościowe są noty biograficzne osób, występujących w poszczególnych opracowaniach, zamieszczone w przypisach. Interesującym dopełnieniem warstwy tekstowej są bardzo dobrze dobrane ilustracje. Praca napisana językiem naukowym bez wątpienia znajdzie uznanie nie tylko w gronie specjalistów, ale i pasjonatów historii regionalnej.

Recenzowana publikacji dostępna jest w wersji papierowej oraz wersji elektronicznej, do pobrania ze strony Archiwum Państwowego w Kaliszu.

Sławomir Przygodzki